

Przepisy prawne dotyczące projektowania środowiska

Słowa kluczowe: wyrównywanie szans, dostępność obiektów użyteczności publicznej, prawo budowlane

W dokumencie przyjętym przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w roku 1993 (*Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities* – Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych) zapisano, że „państwa powinny inicjować programy zmierzające do usuwania przeszkód utrudniających uczestnictwo i poruszanie się w środowisku fizycznym” w celu zapewnienia dostępności w różnych sferach życia (w mieszkaniach, obiektach użyteczności publicznej, komunikacji publicznej, na ulicach itd.). Zalecenia w tym zakresie obejmują uwzględnienie wymagań dotyczących dostępności już w fazie projektowania środowiska fizycznego oraz konsultowanie dostępności obiektów użyteczności publicznej z przedstawicielami organizacji osób z niepełnosprawnością. Podobnie antydyskryminacyjne zasady sformułowano w tym dokumencie w odniesieniu do zatrudniania osób z niepełnosprawnością, podkreślając, że powinny one „posiadać równe szanse wykonywania pożytecznego i satysfakcjonującego finansowo zajęcia na otwartym rynku pracy”. W działaniach państwowych dotyczących wspierania zatrudnienia takich osób należałoby uwzględnić m.in. programy nastawione na projektowanie i przystosowanie stanowisk pracy (z wykorzystaniem nowych technologii i urządzeń pomocniczych) oraz terenów wokół zakładów pracy, a także inicjowanie lub wspieranie kampanii nakierowanych na podnoszenie świadomości społecznej (zmianę negatywnych postaw wobec pracowników z niepełnosprawnością).

W Polsce najważniejszym aktem prawnym zapewniającym osobom z niepełnosprawnością prawo do prowadzenia niezależnego życia jest Konstytucja Rzeczypospo-

litej Polskiej. Określa ona **prawa tych obywateli oraz obowiązki władz publicznych** wobec nich, dotyczące prawa do zabezpieczenia społecznego (art. 67 ust. 1), zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej (art. 68 ust. 3) oraz pomocy w zabezpieczaniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej (art. 69).

Charakter antydyskryminacyjny ma również akt prawny o charakterze deklaracyjnym, którym jest Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (nie nakłada obowiązków wykonawczych na urzędy i instytucje, a także nie daje konkretnych uprawnień). Karta Praw Osób Niepełnosprawnych potwierdza ich prawo do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych (dostępu do urzędów, środków transportu itd.). Jednym z najważniejszych czynników mogących zwiększyć szanse społecznego i zawodowego włączenia osób z niepełnosprawnością oraz zaspokojenia ich potrzeb socjalnych i ekonomicznych jest dostępność środowiska fizycznego (szczególnie dla osób z niepełnosprawnością ruchową i niewidomych).

W polskich przepisach prawnych dostępność infrastruktury publicznej dla osób z niepełnosprawnością została uregulowana w ustawie Prawo budowlane oraz w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Warunki techniczne, jakie muszą spełniać drogi publiczne i ich otoczenie (chodniki, miejsca parkingowe, przystanki itd.), aby umożliwić korzystanie z nich przez osoby z niepełnosprawnością, zostały określone w odrębnym rozporządzeniu. Przepisy te szczegółowo określają niezbędne minimum dostosowania tych obiektów i mają zastosowanie przy budowie, odbudowie, rozbudowie, przebudowie oraz remontach wymagających pozwolenia na budowę. W przypadku obiektów objętych ochroną konserwatorską minimum dostępności zależy również od decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa Prawo budowlane stanowi, że **obiekty użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego należy projektować i budować, zapewniając niezbędne warunki do korzystania z nich przez osoby niepełnosprawne**, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich (art. 5 ust. 1 pkt 4). Projekt budowlany tych obiektów powinien zawierać opis dostępności dla osób niepełnosprawnych (art. 34a ust. 2 pkt 2). Należy podkreślić, że dopuszczalne w szczególności uzasadnionych przypadkach odstępstwa od przepisów techniczno-budowlanych (art. 9 ust. 1) czy zatwierdzonego projektu budowlanego (art. 36a ust. 5) nie mogą powodować ograniczenia dostępności tych obiektów dla osób niepełnosprawnych. Ponadto ustawa Prawo budowlane określa, że budowa pochylni przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych nie wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 1 pkt 18). Na wezwanie inwestora organ nadzoru budowlanego (tj. powiatowy lub wojewódzki inspektor nadzoru budowlanego) przeprowadza obowiązkową kontrolę budowy, która obejmuje m.in. sprawdzenie, czy dany obiekt użyteczności publicznej lub budynki mieszkalny wielorodzinny zapewnia warunki niezbędne do korzystania z tego obiektu przez osoby niepełnosprawne, w szczególności poruszające się na wózkach inwalidzkich (art. 59a).

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury szczegółowo określa warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki oraz związane z nimi urządzenia pod względem

dostępności dla osób z niepełnosprawnością. Określone w nim zostały wymagania, jakie w zakresie dostępności dla osób z niepełnosprawnością mają spełniać m.in. miejsca postojowe, wejścia do budynku, pomieszczenia higieniczno-sanitarne, dźwigi osobowe lub pochylnie przy budynkach wielorodzinnych lub obiektach użyteczności publicznej (szczegółowo przedstawione w części II: „Wytyczne do projektowania środowiska”).

Przepisy dotyczące budownictwa jednorodzinnego w zakresie dostępności dla osób z niepełnosprawnością są zdecydowanie mniej restrykcyjne i określają głównie szerokości wejść i drzwi. Wykonanie pochylni czy platform schodowych na zewnątrz budynków należy projektować zgodnie z zapisami w ustawie Prawo budowlane, w sposób zapewniający formę architektoniczną dostosowaną do otaczającej zabudowy i krajobrazu (tak aby nie szpeciła ich swoją nieestetyczną formą lub przez nieprzemysłane miejsce instalacji). Ma to szczególne znaczenie w przypadku robót budowlanych w budynkach zabytkowych i dlatego procedura ich adaptacji do potrzeb osób z niepełnosprawnością jest bardziej złożona. Przystosowanie obiektu zabytkowego często wymaga niestandardowych rozwiązań, co może się wiązać z większą pracochłonnością, złożonością techniczną, podnosić koszty inwestycji i stanowić poważne utrudnienie dla inwestora. Należy jednak dążyć do udostępniania obiektów historycznych osobom z niepełnosprawnością, co – jak pokazują doświadczenia innych krajów – jest możliwe w odniesieniu do całych obiektów lub ich części (np. udostępnienie parteru zabytkowego budynku oraz umieszczenie tam ekranów, na których można obejrzeć pozostałą część ekspozycji).

Należy podkreślić, że przestrzeganie zapisanego w prawie zakresu dostosowania budownictwa do wymagań osób z niepełnosprawnością nie jest kwestią dobrej woli, ale stanowi obowiązek wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego (projektantów, inwestorów, wykonawców, nadzoru budowlanego). Nie można usprawiedliwiać prób obejścia tych przepisów niewiedzą lub koniecznością poczynienia oszczędności. Każda osoba po stwierdzeniu, że budynek jest niedostosowany do ww. przepisów, ma prawo pisemnie poinformować o tym inspektora nadzoru budowlanego czy starostę.

Uwzględniania potrzeb osób z niepełnosprawnością w zakresie dostosowania środowiska wymagają również inne akty prawne:

- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- rozporządzenie w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego;
- rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogowe obiekty inżynierskie i ich usytuowanie;
- rozporządzenie w sprawie szczegółowego obowiązku zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do usług powszechnych;
- ustawa o usługach turystycznych;
- rozporządzenie w sprawie znaków i sygnałów drogowych.

Zawarte są w nich zapisy realizujące postulaty światowej i europejskiej strategii wyrównywania szans dla osób z niepełnosprawnością oraz innych dokumentów (np. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej).